

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΟΥ ΘΡΑΥΣΜΑΤΟΣ «FAGAN»

ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ANTONINO SALINAS ΤΟΥ ΠΑΛΕΡΜΟ

10/1/2022

Ομιλία του Γενικού Διευθυντή Μουσείου Ακρόπολης, Καθ. Νικόλαου Χρ. Σταμπολίδη

Κυρία Υπουργέ ,

Στον τόπο αυτόν, «οι ρίζες των δέντρων σκοντάφτουν στο μάρμαρο», το υλικό με το οποίο κατασκευάστηκε ο Παρθενώνας.

Από το μάρμαρο της Πεντέλης το κρηπίδωμα, οι κολώνες, οι μετόπες, τα αετώματά του και η ζωφόρος του.

Τεχνίτες απaráμιλλοι, των οποίων το χέρι ήταν κολλημένο στο σφυρί και το καλέμι, και το καλέμι ήταν προέκταση του χεριού τους, και το χέρι τους συνέχεια της ψυχής τους, σμίλεψαν στη ζωφόρο των 160 συνολικών μέτρων μια πομπή με 380 ανθρώπινες μορφές, με άρματα, ηνιόχους και αναβάτες, ιππείς και πεζούς πολίτες, γυναίκες και άντρες κάθε ηλικίας, ώριμους και νέους και κόρες και 200 ζώα συμπεριλαμβανομένων και αυτών προς θυσία μαζί με τα δώρα για την προστάτιδα θεά της Αθήνας, απεικονίζοντας έτσι τη μεγαλύτερη γιορτή τους, τα Παναθήναια.

Και τοποθέτησαν τη ζωφόρο της πομπής στον τοίχο του σηκού του Παρθενώνα, σε τόπο «μυστικό», πολύ ψηλά για τα μάτια των ανθρώπων κι εγγύτερα για τα μάτια των θεών.

Αυτή την πομπή, την ιδεατή, την αιώνια, χέρια βέβηλα διέκοψαν, σπάζοντάς τη σε κομμάτια σύροντας έτσι στην αιχμαλωσία «πρόσωπα που βολεύονταν μόνο κάτω από τον αττικό ήλιο».

Το απότμημα που αποδίδεται σήμερα εδώ το λεγόμενο “θραύσμα Fagan” προέρχεται από αυτή τη ζωφόρο, από τον τεράστιο λίθο 6 (VI), ο οποίος έχει μήκος πάνω από 4 μέτρα και ζύγιζε περίπου 7 τόνους.

Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους λίθους της ανατολικής πλευράς του σηκού του Παρθενώνα, καθώς πάνω τους ενώνεται το θείο με το ανθρώπινο : αριστερά οι καθιστοί θεοί και δεξιά οι προσερχόμενοι πολίτες της Αθήνας.

Το κομμάτι που κατατίθεται σήμερα εδώ για να προσαρμοστεί στη θέση που αιώνια ανήκε, φέρει πάνω του το πόδι της Αρτέμιδας, ώστε αυτό να επανενωθεί με το υπόλοιπο σώμα της θεάς.

Η συνένωση αυτή του θεικού σώματος εξυψώνει σε ανάλογο επίπεδο την ανθρώπινη επιθυμία και πράξη των Σικελών φίλων μας να αποδώσουν σήμερα εδώ το θραύσμα από το Μουσείο Antonino Salinas του Παλέρμο.

Στον συνεχή αγώνα μας για την επανένωση των αρχιτεκτονικών γλυπτών του Παρθενώνα, που ξεκινά από την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους και φθάνει έως και σήμερα, σημασία είχε και εξακολουθεί να έχει όχι ποιος θα τα φέρει πίσω αλλά το να έρθουν πίσω « καθένας το λιθάρι του είτε μικρό ή μεγάλο», όπως λέει ο ποιητής.

Η έναρξη της επανένωσής τους, επομένως, με το θραύσμα από το Παλέρμο είναι εξαιρετικά σημαντική και ουσιαστική. Όχι μόνο γιατί είναι ένα από τα παλαιότερα απομακρυσμένα κομμάτια των αρχιτεκτονικών γλυπτών του Παρθενώνα, τόσο παλιό όσο σχεδόν και αυτά που απέσπασε βίαια και μετήγαγε στη γηραιά Αλβιόνα ο Έλγιν στις αρχές του 19^{ου} αι., καθώς είναι γνωστό ότι το θραύσμα ανήκε ήδη πολλά χρόνια πριν στη συλλογή του τότε Άγγλου προξένου στη Σικελία Robert Fagan, πριν καταλήξει στο βασιλικό Μουσείο του Πανεπιστημίου του Παλέρμο ανάμεσα στο 1818 και 1820. Ούτε, ακόμα, γιατί είναι το πρώτο που φθάνει από το εξωτερικό μετά την πρόσφατη παραχώρηση των 10 θραυσμάτων από το Εθνικό μας Μουσείο.

Κατά τη γνώμη μου σημαντικότερος είναι ο συμβολισμός του τρόπου με τον οποίο οι αρχές της Σικελίας χειρίστηκαν την κατάθεση (deposito) του θραύσματος στο Μουσείο Ακρόπολης με την ταυτόχρονη κίνηση της διαδικασίας προς το Υπουργείο Πολιτισμού της Ιταλίας για την μόνιμη παραμονή του στην Αθήνα. Ο όλος χειρισμός, πέραν της τριαντάχρονης φιλίας που μας συνδέει με τους Ιταλούς συναδέλφους μας και της καλής τους διάθεσης, της αναγνώρισης της συγγένειας του πολιτισμού μας, ουσιαστικά του ευρωπαϊκού πολιτισμού, που ενώνει και δεν διαιρεί, που παραδέχεται τις κοινές μας ρίζες και αξίες, αξίες όλου του δυτικού τουλάχιστον κόσμου, που ξεκίνησαν από την αρχαία Ελλάδα και την Αθήνα, αποτελεί συγχρόνως και εξαιρετικό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο θα προχωρήσουν και άλλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, με κορύφωση αυτήν του Λονδίνου και του Βρετανικού Μουσείου, στην επιστροφή και την επανένωση των αρχιτεκτονικών γλυπτών του κοινού μας παγκόσμιου μνημείου-συμβόλου, του Παρθενώνα, έτσι όπως άλλωστε αποτυπώνεται και η βούληση της πλειονότητας του βρετανικού λαού αλλά και η παγκόσμια βούληση, όπως αυτή εκφράστηκε με την Απόφαση της Unesco στις 29 Σεπτεμβρίου 2021.

Gentile Assessore , Gentile Collega grazie dal cuore.

Ομιλία του Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του Μουσείου Ακρόπολης, Καθ. Δημήτρη Παντερμαλή

Υπουργέ, Assessore, Dear Colleagues,

Έχουμε κάθε λόγο να είμαστε ιδιαίτερα χαρούμενοι με αυτό το θραύσμα διότι, όπως σας είπε και ο κύριος Γενικός, ανήκει σε έναν μεγάλο λίθο και αν προσέξετε το τσιμέντο, τα πανέλα που χωρίζουν το ένα από το άλλο, εδώ έχουμε το μέγεθος αυτής της πλευράς, της ανατολικής, που είναι οι θεοί. Διαλέξαμε τα μεγαλύτερα και καλύτερα μάρμαρα για να γίνει αυτή η δουλειά και φανταστείτε τι κόπους και βάσανα είχαμε να τα ανεβάσουμε πάνω, ο κύριος Κορρές το καταλαβαίνει καλύτερα και έχει ασχοληθεί.

Ο δεύτερος λόγος είναι η ποιότητα αυτού του γλυπτού. Φαίνεται ότι έπεσε από την θέση του γιατί βρέθηκε στον πρόναο του Παρθενώνα με τους βομβαρδισμούς του Morosini ή τους μετά τουρκικούς βομβαρδισμούς της πολιορκίας των Αθηνών. Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι, αν το συγκρίνουμε με τα υπόλοιπα κομμάτια της ζωφόρου, έχει την καλύτερα σωζόμενη επιφάνεια. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η επιφάνεια είναι ελαφρώς τριμμένη. Εδώ έχει την φρεσκάδα που είχε το ίδιο το αρχαίο και γι' αυτό είμαστε εντελώς υπερήφανοι.

Ο τρίτος λόγος είναι η φιλική διάθεση του Ασεσοράτου και της Εφορίας στην διαχείριση αυτού του λεπτού ζητήματος και χαίρομαι ιδιαίτερα ότι, αντί να συναντήσουμε κλειστές πόρτες, βρήκαμε φίλους στην Σικελία, που και η αρχαία Σικελία ήταν ένα κομμάτι της αρχαίας Ελλάδας.

Πρέπει να πω ότι με πολλή χαρά θα συνεχίσουμε τις επαφές και νομίζω ότι τα μάρμαρα, αντί να είναι ένα σημείο σύγκρουσης, μπορούν να γίνουν ένα σημείο προόδου, μελέτης και προβολής.

Ευχαριστώ πάρα πολύ

Πρόεδρος Δ.Σ.

Μουσείου Ακρόπολης

Καθ. Δημήτριος Παντερμαλής

Ομιλία του Συμβούλου επί των Πολιτισμικών Αγαθών και της Σικελικής Ταυτότητας, Dr. Alberto Samonà

Όταν πριν από έναν και πλέον χρόνο ξεκινήσαμε τη συζήτηση ανάμεσα στις δύο κυβερνήσεις μας, την Αυτόνομη Περιφέρεια της Σικελίας και την Ελληνική Δημοκρατία μέσω της υπουργού κ. Λίνας Μενδώνη, ξέραμε ότι είχαμε μπροστά μας μια διαδρομή ανηφορική, όπου θα παρεμβάλλονταν εμπόδια μέχρι την οριστική και αίσια κατάληξή της. Όμως δεν αφήσαμε την αποθάρρυνση να μας καταβάλει, διότι πάντα πιστεύαμε σε μια επιχείρηση που, προπαντός, αποτελεί μια σημαντική, σημαντικότερη στιγμή πολιτιστικής πολιτικής. Η επιστροφή στην Ελλάδα αυτού του θραύσματος που ανήκει στην ανατολική ζωφόρο του Παρθενώνα, αποτελεί για την κυβέρνηση της Σικελίας, της οποίας προεδρεύει ο Nello Musumeci και την οποία εκπροσωπώ εγώ σήμερα εδώ, την επιβεβαίωση μιας ιδέας για την Ευρώπη που προσβλέπει στο μέλλον: πράγματι, σήμερα οικοδομούμε μαζί μια νέα Ευρώπη του πολιτισμού, μια Ευρώπη των λαών πολύ διαφορετική από την ψευδο-Ευρώπη που κάποιες φορές έζησε τη θλιβερή κυριαρχία τραπεζικών ή οικονομικών συμφερόντων, τα οποία ελάχιστη ή καθόλου σχέση δεν έχουν με τις χώρες και με την ιστορία της σπουδαίας αυτής ηπείρου.

Σε τούτο ας προστεθεί η κοινή μεσογειακή μήτρα των δύο χωρών μας, που ανέκαθεν τις ένωναν πολιτισμικοί δεσμοί και μια θάλασσα, η Μεσόγειος, που οι Λατίνοι την αποκαλούσαν “Mare Nostrum”, “Η θάλασσά μας”. Μια θάλασσα που, από ιστορική άποψη, αποτέλεσε μεγάλη οδό εμπορικών επαφών και πολιτιστικών ανταλλαγών, και που για μας δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι αιτία διχασμού αλλά ενότητας και αδελφοσύνης. Η μεσογειακή Ευρώπη είναι η Ευρώπη της Ελλάδας και της Σικελίας: μια Ευρώπη όπου η εθνική κυριαρχία των χωρών μας δεν θα ταπεινωθεί ποτέ ξανά από λογικές ψυχρού υπολογισμού τις οποίες οι λαοί μας δεν διανοούνται. Η Μεσόγειος αντιπροσωπεύει για μας το παρελθόν, το παρόν, αλλά κυρίως το μέλλον που καλούμαστε να οικοδομήσουμε μαζί.

Στη Σικελία, περισσότερο απ’ οποιοδήποτε άλλο μέρος του κόσμου, η ελληνική παρουσία εκδηλώθηκε με ολοφάνερο τρόπο ήδη από την αρχαιότητα: η Κοιλιάδα των Ναών στον Ακράγαντα αποτελεί ακόμα και σήμερα μια πασίγνωστη μαρτυρία τεράστιας παγκόσμιας σημασίας. Πώς να μη θυμηθούμε, επιπλέον, και την πρώτη ελληνική αποικία στη Σικελία, τη Νάξο, αλλά και τις Συρακούσες, τους Λεοντίνους, τη Γέλα, τον μεγάλο Σελινούντα, την Ιμέρα, την Αλαίσα Αρκωνίδαία, και άλλους, πάμπολλους τόπους, που σε κάθε βήμα ανακαλούν το ελληνικό στοιχείο στη Σικελία. Τα αρχαία ελληνιστικά θέατρα του νησιού, όπως στην Ταορμίνα (που αργότερα το αναστήλωσαν και το διέυρυναν οι Ρωμαίοι), στις Συρακούσες, στη Μοργαντίνη, στην Έγεστα (για να αναφέρω μερικά), είναι ακόμα και σήμερα τόποι όπου ανεβαίνουν θεατρικές και μουσικές παραστάσεις: σήμερα όπως και χθες, είναι τόποι ζωντανοί που αφηγούνται

αιώνες ιστορίας. Οι πολιτιστικοί δεσμοί μεταξύ Σικελίας και Ελλάδας συνεχίστηκαν, άλλωστε, και στη χριστιανική εποχή, με την ελληνοβυζαντινή παρουσία που κράτησε πάνω από τριακόσια χρόνια στο Νησί μας, αφήνοντας βαθιά αποτυπώματα στην τέχνη και τον πολιτισμό.

Μια αδελφική σχέση που μετά τις 28 Δεκεμβρίου 1908, όταν ο τρομερός σεισμός κατέστρεψε τη Μεσσίνα, εδραιώθηκε ακόμα περισσότερο χάρη στους στρατιώτες του Ελληνικού Ναυτικού, που διέσωσαν από τα ερείπια δεκάδες εικονίσματα του ορθόδοξου ναού του Αγίου Νικολάου στη Μεσσίνα, ο οποίος ισοπεδώθηκε από την τρομερή σεισμική δόνηση. Εικονίσματα που το 1909 μεταφέρθηκαν εδώ στην Αθήνα και φυλάσσονται στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο: εξαιρετά έργα τέχνης από επιφανείς εκπροσώπους της σχολής της κρητικής ζωγραφικής – ένας εξ αυτών είναι ο Μιχαήλ Δαμασκηνός, που έδρασε στη Μεσσίνα μεταξύ 1569 και 1573 -, τα οποία εκτέθηκαν στη Σικελία το 2013 και θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για μελλοντικές πολιτισμικές συνεννοήσεις ανάμεσα στις δύο κυβερνήσεις μας.

Όλα αυτά τα παραδείγματα αρκούν για να βεβαιώσουν το ότι η σχέση μεταξύ Ελλάδας και Σικελίας δεν γεννιέται σήμερα, αλλά έχει βαθιές, βαθύτατες ρίζες, και, όπως είπε ο μεγάλος συγγραφέας του 20ού αιώνα Tolkien, “οι βαθιές ρίζες δεν παγώνουν”.

Η επιστροφή του λεγόμενου “ευρήματος Fagan” στην Ελλάδα αντιπροσωπεύει για μας όχι μια καταληκτική στιγμή, αλλά την έναρξη μιας νέας σχέσης με την Ελληνική Δημοκρατία, σχέσης που μας γεμίζει περηφάνια αλλά και ελπίδα: οι από κοινού πρωτοβουλίες που θα γεννηθούν από το Περιφερειακό Αρχαιολογικό Μουσείο Antonio Salinas υπό τη διεύθυνση της Caterina Greco και το περιώνυμο Μουσείο της Ακρόπολης των Αθηνών υπό τη διεύθυνση του Νικολάου Σταμπολίδη, μιλούν τη γλώσσα αυτού του μέλλοντος. Πρόθεση της περιφερειακής κυβέρνησης της Σικελίας, όπως ξέρετε, είναι να παραμείνει επ’ αόριστον το θραύσμα στην Αθήνα, και ακριβώς γι’ αυτό, κατόπιν αιτήματος της Σικελικής Περιφέρειας στο ιταλικό Υπουργείο Πολιτισμού, έχει ανοίξει εδώ και πάνω από έναν χρόνο ο φάκελος με τον οποίο ζητούμε να υλοποιηθεί αυτή μας η πρόθεση. Τα λόγια εκτίμησης και υποστήριξης που εξέφρασαν τις προηγούμενες ημέρες ο Υπουργός Πολιτισμού Dario Franceschini και η Υφυπουργός Πολιτισμού Lucia Borgonzoni κάνουν να ευελπιστούμε για την οριστική θετική έκβαση του σχεδίου αυτού.

Τις επόμενες ημέρες θα γιορτάσουμε στη Σικελία την άφιξη από την Αθήνα του περιώνυμου αγάλματος της θεάς Αθηνάς, που θα έρθει κοντά μας για να το θαυμάσει ο κόσμος στο Μουσείο Salinas. Πολύ παραπάνω από μια ανταλλαγή, πρόκειται για μια συμβολική χειρονομία μεταξύ των δύο χωρών μας: εξ ονόματος του Προέδρου τη Σικελίας Nello Musumeci, της σικελικής κυβέρνησης, ολόκληρης της Σικελίας και εμού προσωπικώς, θέλω να ευχαριστήσω την Υπουργό Λίνα Μενδώνη, η οποία ευθύς εξαρχής διέσχισε μαζί μας τον δρόμο αυτόν που μας οδήγησε μέχρι το σημείο όπου βρισκόμαστε σήμερα. Θέλω

επίσης να ευχαριστήσω τον καθηγητή Σταμπολίδη, που αυτή τη χρονιά συνέβαλε καθοριστικά στην επιστροφή του θραύσματος της ζωφόρου. Επί τη ευκαιρία, σας ανακοινώνω από τώρα, κύριε καθηγητά, ότι σας προσκαλούμε στις 3 Σεπτεμβρίου του τρέχοντος έτους στο Αρχαιολογικό Πάρκο της Νάξου, για να παραλάβετε το Βραβείο “Comunicarel’Antico”, που σας απονεμήθηκε για το 2022.

Ιταλία και Ελλάδα, Σικελία και Ελλάδα, είναι σήμερα ακόμα πιο ενωμένες, επειδή αποδεικνύουν ότι πιστεύουν στο μέλλον όπου λαοί και άτομα μπορούν να ξαναγίνουν πρωταγωνιστές της Ιστορίας. Ευελπιστούμε ότι μετά τη Σικελία κι άλλες κοινότητες, κι άλλες χώρες, θα θελήσουν να κάνουν ένα βήμα μπροστά προκειμένου να οικοδομήσουμε μαζί έναν καινούργιο ανθρωπισμό. Σας ευχαριστώ.

Alberto Samonà

Σύμβουλος επί των Πολιτισμικών Αγαθών και της Σικελικής Ταυτότητας

Ομιλία της Διευθύντριας του Μουσείου «Αντονίνο Σαλίνας» του

Παλέρμο,

Dr. Caterina Greco

Η σημερινή μέρα είναι ιδιαίτερα σημαντική, τόσο για τον πολιτισμό όσο και για μένα προσωπικά. Η επανασύνδεση της “πλάκας Fagan” με τα υπόλοιπα φειδιακά θραύσματα που εκτίθενται σε αυτό το μεγαλειώδες μουσείο επισφραγίζει καταρχάς, στον υπέρτατο αντιπροσωπευτικό βαθμό, τα αισθήματα αδελφότητας και πολιτισμικής ταυτότητας που εδώ και αιώνες συνδέουν τη Σικελία με την Ελλάδα. Όπως έχει ήδη ειπωθεί, ελπίζουμε αυτή η “επιστροφή” στην Ελλάδα, στην Αθήνα, να γίνει σύντομα οριστική και, από τη στιγμή αυτή που βιώνουμε όλοι σήμερα, να διατηρηθεί για πάντα η ανάμνηση μιας χειρονομίας που θέλει να είναι κίνηση φιλίας και αμοιβαίας αναγνώρισης.

Όμως η περίπτωση αυτή, έμφορτη νοήματος από μόνη της, αποκτά για μένα μίαν απολύτως ξεχωριστή αξία. Πολλά χρόνια πριν, έχοντας μόλις πάρει το πτυχίο μου, είχα την τιμή να σπουδάσω στην Ελλάδα στην Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών, που την διηύθυνε τότε ένας μεγάλος Σικελός αρχαιολόγος, ο Antonino Di Vita, τον οποίο θυμάμαι σήμερα με ιδιαίτερη στοργή και συγκίνηση. Η φοίτησή μου στη Σχολή σημάδεψε διά παντός την επιστημονική μου κατάρτιση, διαμορφώνοντάς με ως αρχαιολόγο και ως άνθρωπο. Και ακριβώς για τον λόγο αυτόν, το να επαναφέρω σήμερα στην Αθήνα ένα θραύσμα από τη ζωφόρο του Παρθενώνα, το οποίο

φυλασσόταν επί 200 χρόνια στο μουσείο του Παλέρμο, σημαίνει κατά κάποιον τρόπο ότι κρατώ μίαν υπόσχεση που είχα δώσει στον εαυτό μου πολύν καιρό πριν: να μπορέσω να επιστρέψω στην Ελλάδα λίγα απ' όσα νιώθω πως οφείλω σε τούτη τη σπουδαία χώρα, όπου είχα τη δυνατότητα να ζήσω, να σπουδάσω και να μάθω τόσο πολλά πράγματα. Είναι ένας κύκλος που κλείνει επιτέλους, σε ένα μουσείο – ανακαινισμένο σήμερα σε αυτή την υπέροχη έδρα – που το έχω πολύ αγαπήσει.

Το Παλέρμο διατηρεί το θραύσμα από την πλάκα της ανατολικής ζωφόρου του Παρθενώνα από το 1818. Εντοπίστηκε μαζί με άλλα μαρμάρια ευρήματα στην αποθήκη του Ρομανιόλο, μιας τοποθεσίας στα περίχωρα του λιμένα του Παλέρμο, όπου ο Robert Fagan – πρώην Άγγλος πρόξενος στη Σικελία και τη Μάλτα, αλλά κυρίως ένας τυχοδιώκτης που καταγινόταν με αρχαιολογικά ευρήματα και που από το 1808 είχε πραγματοποιήσει διάφορες ανασκαφές στη Σικελία, το Τίνταρι, την Πιάτσα Αμερίνα, τον Σελινούντα – τα διατηρούσε μέσα σε κάτι κιβώτια: “δύο μαρμάρια ρωμαϊκά αγάλματα μέτριας επεξεργασίας, πέντε λατινικές επιγραφές από την πόλη του Τίνταρι, άκρως ενδιαφέρουσες για την αρχαία ιστορία της Σικελίας, ορισμένα θραύσματα από έναν ελληνικό κορμό, άλλα δύο αγάλματα ακρωτηριασμένα σε διάφορα σημεία και αρκετά θραύσματα αγαλμάτων”. Αυτά μας αφηγείται ο μαρκήσιος Gioacchino Ferreri σε μίαν αναφορά που υπέβαλε στον Φραγκίσκο Α΄ των Βουρβόνων στις 21 Ιουλίου 1818, περιγράφοντας τις αξιώσεις της χήρας του Robert Fagan, ο οποίος είχε αυτοκτονήσει στη Ρώμη το 1816, να μεταφέρει το υλικό αυτό από το Παλέρμο στη Νάπολη, προκειμένου να το πουλήσει ελεύθερα στη γόνιμη αγορά αρχαιοτήτων που άκμαζε στην Ευρώπη τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Το αίτημα απορρίφθηκε με σφοδρούς τόνους από τον Ferreri, σημαντικό πληρεξούσιο του βασιλείου των Βουρβόνων στη Σικελία, με λόγια που σήμερα ηχούν οικεία: “αυτά τα μνημεία της αρχαίας αίγλης της Σικελίας είναι διά νόμου συνδεδεμένα και αμετακλήτως καρφωμένα σε τούτα τα χώματα, και αποκλείεται η μεταφορά της κυριότητάς τους όπως και η εμπορία τους από ιδιώτες”. Πρόκειται για έναν προσφυή ορισμό που προμηνύει την έννοια του “αρχαιολογικού πλαισίου” και εκφράζει με σαφήνεια για ποιον λόγο πρώτα κατασχέθηκαν και κατόπιν αγοράστηκαν – το 1819, έπειτα από εξουθενωτικές διαπραγματεύσεις με τη χήρα – τα μάρμαρα Fagan, που θεωρούνταν όλα ανασκαφέντα ή ανευρεθέντα από τον Άγγλο σε σικελικό έδαφος, και έπρεπε να εξορκιστεί η παράνομη αφαίρεσή τους, ώστε να “μη διασκορπιστούν αυτά τα αρχαία μας πλούτη σε ξένα έθνη”.

Μόνο το 1893 ο Walter Amelung δημοσίευσε στο Δελτίο του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου ένα σύντομο αλλά διαφωτιστικό σημείωμα όπου, έπειτα από επίσκεψη που διεξήγαγε την προηγούμενη χρονιά στο μουσείο του Παλέρμο, αναγνώρισε στο ανάγλυφο, εκτεθειμένο στην κεντρική αυλή του κτιρίου που από το 1866 φιλοξενεί το μουσείο Salinas, ένα θραύσμα από τη ζωφόρο του Παρθενώνα, το οποίο ανήκει στην ίδια πλάκα όπου απεικονίζεται η θεά Πειθώ, η οποία, κατά τη μαρτυρία του Michaelis, είχε σπάσει το 1801.

Αυτές είναι, εν συντομία, οι ιστορικές και χρονολογικές συντεταγμένες της παρουσίας του θραύσματος Fagan στο Παλέρμο. Παραμένουν άγνωστες οι συνθήκες μέσω των οποίων το αθηναϊκό μάρμαρο κατέληξε στα χέρια του Robert Fagan, καθώς και το πότε ακριβώς: πρόκειται για ζήτημα που εξάπτει το ενδιαφέρον και έχει καθοριστική σημασία μέσα σε αυτή τη σύνθετη υπόθεση, και προς αυτό κατευθύνω κι εγώ η ίδια τις έρευνές μου.

Είναι, ωστόσο, ξεκάθαρο ότι η ανασύνθεση αυτής της ιστορίας, που φανερώνει ότι η κυβέρνηση των Βουρβόνων ανέκαθεν είχε τη βούληση να διασώσει αρχαιολογικά ευρήματα που θεωρούνταν καλή τη πίστει σικελικά, προσφέρει πολλά ερείσματα στη δυνατότητα να “αποκρατικοποιήσουμε” το θραύσμα, μια νομική διαδικασία υποχρεωτική αν θέλουμε να φτάσουμε στην επ’ αόριστον “επιστροφή” του αναγλύφου στην Ελλάδα.

Όσον αφορά εμένα, έχοντας διανύσει 34 χρόνια του επαγγελματικού μου βίου στη Διαχείριση των Πολιτισμικών Αγαθών, έχω την άποψη ότι την ευαισθησία προς ένα ζήτημα τόσο θεμελιώδες για τον πολιτισμό μιας χώρας όπως είναι η ανάκτηση αγαθών όπου αποτυπώνεται η βαθιά και ριζωμένη ταυτότητα μιας κοινότητας, ενός λαού, την ευαισθησία, λοιπόν, αυτή κανένα έθνος δεν μπορεί να την επιδείξει καλύτερα από την Ιταλία, και καμία περιφέρεια της Ιταλίας καλύτερα από τη Σικελία: η Ιταλία επειδή έχει οικοδομήσει μέσα στον χρόνο μια πλούσια και πολύ συγκροτημένη νομοθεσία για την προστασία των πολιτισμικών αγαθών, και ιδιαίτερα των αρχαιολογικών, τα οποία, ως γνωστόν, θεωρούνται αυτοδικαίως κρατική περιουσία προτού καν τα ευρήματα ανασυρθούν εμπράκτως από το ανασκαφικό πεδίο, και η Σικελία, που έχει στο παρελθόν υποστεί βαριές λεηλασίες της αρχαιολογικής της περιουσίας, επειδή έχει αγωνιστεί σε όλα τα θεσμικά φόρουμ για να δει αναγνωρισμένο το δικαίωμά της στην επιστροφή τους. Και εν προκειμένω, θα μπορούσε άραγε να αμφισβητήσει κανείς στα σοβαρά ότι, αιώνες τώρα και σε ολόκληρο τον κόσμο, “Παρθενώνας” σημαίνει

“Αθήνα”, και συνεπώς “Ελλάδα”; Όπως νοθετεί ο Ευριπίδης: “Η γλώσσα της αλήθειας είναι απλή, και δεν χρειάζεται να την περιπλέκουμε”. Συνεπώς, εύχομαι προσωπικά το σημερινό να είναι το πρώτο βήμα σε ένα ταξίδι οριστικής επιστροφής, έναν “νόστο” χωρίς περαιτέρω χρονικούς περιορισμούς.